

Paál Zoltán

Eckhardt Sándor szintézisének hármasszempontja a szellemtörténet kontextusában

A magyar történetírás két háború közötti korszakáról átfogó tanulmányok, monografikus írások készültek és készülnek. Ugyanakkor a Horthy-korszak nagy történetírói grémiumára, a teoretikus írások széleskörű vizsgálatára a historiográfia figyelme mégsem terjedt ki a teljesség igényével. Így lehetséges, hogy Eckhart Ferenc testvérének, Eckhardt Sándornak¹ recepciója hiányos, történetírói munkássága pedig még nem kanonizált. Ugyan történtek előrelépések rehabilitálásra,² de ezek a törekvések sem emelték be személyét a történetírók névsorába, így munkásságának teljes feldolgozása még várhat magára. Jelen munkának sem célja Eckhardtot átfogóan tárgyalni, hiszen történetírói munkásságának csupán egy állomását vizsgálja, nevezetesen a szintetikus írását, azaz *A francia szellemet*³ a szellemtörténet kontextusában.

A Horthy-korszak kulturális élete a forradalmak előtti évtizedekhez hasonlóan sokszínű volt, és eredményekben is számos sikert hozott. A századelő nagy szellemi irányzatai túlélték az 1918–1920-as kataklizmát, valamint megjelentek az új éra problémáira is reflektáló irányok és termékek⁴ is, mint például a német orientáltságú szellemtörténet.

A szellemtörténet kérdése rendkívül komplex és több tényezőből áll. Egyrészt az irányzatok fogalmi rendszerezése nem egységes, másrészt nehezen adható egyértelmű válasz arra, hogy kik tekinthetők az irányzat konkrét képviselőinek. Sőt, még az irányzatok tudományos használatában is találunk bizonyos fokú eltéréseket.⁵

További nehézséget okoz, hogy a szellemtörténet megítélése koronként szintén problematikus. A második világháború után a szellemtörténet reakciós irányzatnak számított, reprezentánsai vagy fizikailag semmisültek meg, vagy belső emigrációba vonultak, esetleg passzív ellenállást folytattak, ahogy tett Eckhardt Sándor is.⁶ A későbbi években továbbra is megbélyegezték, bizonyos értelemben „démonizált” irányzatnak tekintették a szellemtörténetet. Erről főleg Szigeti József és Bolgár Elek írásai a látleletek, akik a szellemtörténetet reakciós irányzatnak minősítették. A századforduló utáni években továbbra is tartózkodtak a szellemtörténet interpretálásától, főleg politikai okok miatt, majd a 80-as évektől kezdtek el újraértékelni az irányzatot az új historiográfiai koncepciók előzményeként.⁷

Talán – a megközelítési nehézségeken túl – legalább ennyire terhelt magát a szellemtörténetet, mint historiográfiai irányzatot értelmezni, de Eckhardt szellemi működésének vizsgálatához megkerülhetetlen vállalkozás. A szellemtörténet vonatkozásában nem egyszerű a kifejezést egzakt módon meghatározni.⁸ Jóllehet ezzel hozható összefüggésbe,

¹ Eckhart Ferenc azért írta másképp a nevét, mert az anyakönyvbe ezzel a betűhibával jegyezték be, és így a két testvér élete végéig két különböző névalakban szerepelt. OSZK Fond 7/423.

² Ld. Emlékkülés 1990.; Sahin-Tóth 2001. 247–276.; Miskolczy 2001.

³ A francia szellemet Eckhardt Sándor felkérésre készítette, amelynek ötletét a Magyar Szemle titkára, Balogh József adta még 1928-ban. Ld. Balogh József levele Eckhardt Sándorhoz. OSZK Fond 1/878. 8314.

⁴ Romsics 2005. 206.

⁵ Erős 2008. 20–21.

⁶ Imre 2011. 85.

⁷ Erős 2002. 294–297.; Erős 2015. 153–154.

⁸ Romsics 2011. 293.

hogy a korban 11 használatban lévő meghatározása volt a történetírói irányzatnak.⁹ Lényegre törően megfogalmazva a szellemtörténet egy olyan kultúrtörténeti és filozófiai irányzat, amely a pozitívizmus ellen fellépő idealizmus reakciója, amely egy-egy kor szellemét kívánja megragadni, különböző aspektusokból lefedve a kultúra számos szegmensét.¹⁰

Magára a szellemtörténet keletkezésére, a szellem fogalmára és ezek kritikátörténeti vizsgálatára sem adható egyértelmű válasz. A legtöbb értelmező egyetért abban, hogy a szellemtörténeti irányzatnál túlnyomórészt Dilthey mentális struktúráként elgondolt, tehát alapvetően lélektani integráltságú szellemfogalmából érdemes kiindulni, leválasztva erről a Herderig, valamint Schlegelig visszavezethető fogalomtörténeti összefüggéseket.¹¹ Konkrétan tehát Dilthey szellemi tudományoknak azokat nevezi, melyeknek tárgya a történeti-társadalmi valóság (*die geschichtlich-gesellschaftliche Wirklichkeit*).¹²

Tehát a szellemi tudományoknak mai értelemben vett nevét és fogalmát, alapvetéseit és kategóriáit először Dilthey hangsúlyozta, ahogyan a természettudományoktól való következetes elválasztását is.¹³ A német tudós a szellemtudományok tudományelméleti törekvéseit akkor kezdte el hangsúlyozni, amikor megdőlt a természettudományok nagyságát hirdető pozitívizmus.¹⁴ Időben ez a 19. század végétől a második világháború befejezéséig terjedő korszakot jelenti.¹⁵ A századvégi német történettudós és irodalomtörténész módszertani elgondolása abban áll, hogy a történeti folyamatok mozgatóinak háttérben az egyes szellem által irányított folyamatokat keresi.¹⁶ Módszerére jellemző a természettudományok és a szűkebben vett humántudományok neokantiánus szembeállítás.¹⁷

A szellemtörténet történelemfelfogására jellemző, hogy erkölcsi és világnézeti vonatkozásai vannak. Ilyen nézet például, hogy a történelem nem körforgás, hanem fejlődés és haladás, a szellem kibontakozásának színtere.¹⁸ Ezek az elgondolások Eckhardtnál reprezentatíván *A francia forradalom eszméi Magyarországon* és *A francia nemzet missziós bite és a francia irodalom* című munkáiban vannak jelen. Utóbbi műről még bőven lesz szó a következő oldalakon, tekintve, hogy a szintézis előzményeként értelmezhetők.

„Eckhardt Sándor Franciaországot tanította. Tudományos munkái Franciaországról szóltak, noha kulturális látóhatára felölelte egész Európát, különösen az osztrák és a német világot [...] Lenyűgözött, hogy egy olyan tudós, mint Eckhardt, mily könnyeden és mily szuverén biztonsággal mozgott a francia nyelv és kulturális közegben. Sok mai francia egyetemi oktató irigyelhetné ezért.”¹⁹

A fentiekből arra lehet következtetni, hogy Eckhardt Sándor rendkívül sokoldalú életműve talán a francia kultúra iránti érdeklődés kontextusában ragadható meg a legjobban.

⁹ Uo. 293.

¹⁰ Imre 2013. 8.

¹¹ Kornis 1912. 485.

¹² Uo. 485.

¹³ Uo. 481.

¹⁴ Uo. 481–482.

¹⁵ Erős 2008. 20–21.

¹⁶ Poszler 1973. 94–95.

¹⁷ H. Lukács 1971. 9.

¹⁸ Láncki 1998. 27.

¹⁹ Revel 1998.

A szellemtörténetre jellemző összefüggéseket kereső módszertant már az Eötvös Kollégiumban megalkotta Eckhardt, amelyre bizonyítékok a francia nyelvű jegyzetei,²⁰ valamint az ezek szellemében önálló kiadásra kerülő néhány műve (*La littérature française au XVe siècle*, *La Littérature française du XVIIe siècle* és a *La littérature française au XVIIIe siècle*).

A jegyzeteken túlmenően az előzmények közé kell sorolni Eckhardt székfoglalóját, amely *A francia nemzet missziós bite és a francia irodalom* címet viseli. Talán ez az értekezés az, amely *A francia szellem*hez és a szintézisteremtéshez a legközelebb áll, hiszen hasonló interpretációs zónákkal bír, leszámítva egy sarkalatos különbséget: a székfoglalóban Eckhardt nem használja következetesen a szellem fogalmát, hiszen az írásban inkább missziós hitről van szó, amely a Dilthey-féle haladás és történelmi valóság kontextusában értelmezhető. Mint írja Dilthey: „E tudomány anyagát a történelmi-társadalmi valóság képezi, amennyiben az, mint történelmi ismeret megrögződött az emberiség tudatában [...]”²¹ Eckhardt tézise a székfoglalóban pedig, hogy „a francia nép missziós bite kialakulásával egyidős: s míg legfeljebb fogalmazásában változik, a frankkorszaktól kezdve a legújabb időkig állandó folytonosságban él irodalmi megnyilatkozásaival együtt.”²²

Eckhardt civilizációs eszményekről ír,²³ amelyben a francia nemzet halad a frank korszaktól a 19. század végéig. A szerző meglátása szerint a francia nemzeti öntudat és a civilizációs eszmények változatossága az irodalomban jut kifejezésre, amelyet összefüggésbe hoz a keresztény eszmékkel és a hitből levezethető misztikus erővel. Úgy gondolom, hogy a székfoglaló nemcsak a szellemtörténeti „jegyek” tekintetében tekinthető a nagy szintézis előzményének, hanem a koncepciójában is. Mind a két mű a germán-frank törzsi tudatból indul, nagy szerepet szánva a későbbi katolicizmusnak és a hozzá fűződő militarizmusnak, majd a francia forradalomnak. A székfoglalót annyiban haladja meg a nagy szintézis, hogy Eckhardt tovább viszi a haladás eszméjét egyenesen saját koráig, és a történeti szempontokon túl mentalitástörténeti aspektusokat is alkalmaz a keresztény hitből levezethető missziós hiten kívül, noha ott is a francia öntudat részeként jelen van. Talán nem túlzás állítani, hogy a székfoglaló egyértelműen egy olyan szellemtörténeti munka, amely megteremtette és kijelölte a szintézisteremtés lehetőségét. A markánsan kirajzolódó történetfelfogáson túl jól érződik a különböző korokat összehasonlító módszer, amelyben a francia szellem halad és *A francia szellem* című szintézisben kiteljesedik.

Eckhardt Sándor szintézisét számos szempontból lehetne méltatni. Például a témaválasztást tekintve abszolút novum írásról van szó, hiszen a francia szellemről a 20. századig nem jelent meg egyetlen összefoglalás sem. Hasonló szűzsében, Eckhardt előtt a francia pszichológus Alfred Fouillée a *Psychologie du peuple français*, illetve a *La France au point de vue moral* című írásaiban adott képet a francia szellemről. Ezenfelül eszmetörténeti jelentőségű a német Eduard Wechssler *Esprit und Geist* című könyve, amely a francia szellemen túl a német párhuzam lehetőségeivel is számol.²⁴

Eckhardt Sándor *A francia szellem* című szintézisét az akkori magyar közvélemény nagy lelkesedéssel fogadta. A legtöbb értelmezésben azt olvashatjuk, hogy a mű azért tartozott

²⁰ MTA KK Ms 4158/276–278.

²¹ Dilthey 1974. 106.

²² Eckhardt 1931. 3.

²³ Uo. 16.

²⁴ Eckhardt 1938. 281.

a korszakalkotó írások közé, mert Eckhardt bevezette a francia szellem képét egy elgermanizált²⁵ közösségbe, méghozzá úgy, hogy rehabilitálta a népjellemet a magyar nyilvánosság előtt a történetileg kialakult entitások kiemelésével.²⁶ Ezenfelül a szerző megtörte a nagy háború utáni lelki válságot és a francia kultúrától való elidegenedést,²⁷ hiszen hazánkban politikai és világnézeti okokból természetesen bizonyos közönnyel viseltetnek Franciaország, szűkebben a francia kultúra ellen. Továbbá az összefoglalást azért is tartották nagyra, mert számos területen való jártasságot kívánt meg a szerzőtől: kellett hozzá a filológus és a történész, valamint a műélvező moralista érzék.²⁸ Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy e sorokban nem a politikai és földrajzi értelemben vett Franciaországról van szó, hanem a szellemi Franciaországról, amelyet az a szellem éltet, amelyet a következő sorokban interpretálni kívánok.

A legtöbb értelmezésben az olvasható, hogy a nagy szintézis alapvetően két kérdésre válaszol, egyrészt, hogy honnan ered a francia öntudat és mi a „lényege”, másrészt, hogy milyen kapcsolat fűzi össze a francia szellemmel. Mint írja a szerző: „*E könyv két kérdésre válaszol: milyennek látta magát a francia nemzet öntudata, amióta írásban eszmélkedik és mi kapcsolata van ezzel az öntudattal annak a szellemnek, mely a francia irodalomból jelenik áramlik?*”²⁹

Tágabb elemzések szerint *A francia szellem* alapvetően három egységet alkot, amelyeket a zárlatban megfogalmazott magyar tanulságok követnek.³⁰ Ez a három nagy egység a következő: nemzeti öntudat, társas szellem, az észember. Talán a három rész közül az első a legkomplexebb, hiszen a szerző a nemzeti öntudat alapját kívánja feltárni, vagyis azt a szellemet, amely meghatározza az ösztönös nemzeti jellemvonások további komponenseit. Eckhardt szavaival élve: „*Egy nemzet öntudata sok mindenből kerül össze. Van benne felelet az eredet és hivatás a honnan? és a hová? kínzó kérdésére. Benne parázslik a fizikai értelemben vett haza, a kényeret adó föld szeretete összes indokaival. Ott rejlik a fölénytudat, melyre minden népnek szüksége van a nemzetek gyilkos versenyében és benne rajzolódik ki az az erkölcsi arckép, melyet a köztudat saját használatára kieleméz multjából és jelenből.*”³¹

Meglátásom szerint a nemzeti öntudat rekonstruálása azért a mű legösszetettebb része, mert itt a népi jellem primer arculata bontakozik ki, amely Eckhardt szerint egy kettős küldetéseszmére vezethető vissza, amelyek e kettősség ellenére sok szempontból azonosak: „*A frank birodalmi eszme idején Franciaország terjedése egyenlő a keresztény hit terjedésével, a konvent Lamartine és Victor Hugo eszme körében pedig Franciaország egyenlő a felvilágosult emberiséggel. Nyilván imperialista célok húzódnak meg e hivatástudat mögött, amott területi emitt inkább szellemi világalmai törekvés. [...] A két küldetés hit belső összefüggését a francia közösségi szellemnek az a vonása adja, amelyet Joseph de Maistre prozelitizmusnak nevez, és mely a theoretikus filozófus és Péguy szerint Isten adománya, hogy szándékát a franciákon keresztül végrehajthassa.*”³²

Az idézetben szereplő frank származási tudatot azért tartom fontosnak kiemelni, mert Eckhardt ösztönösen a Roland-énekből vezeti le ezt az identitásteremtő következtetését.

²⁵ Eckhardt Sándor magatartása közismerten németellenes volt, ld.: Eckhardt 1938. 268.; Vajda 1962. 344.; MTAKK Ms 5982/119.

²⁶ Joó 1938. 531–532.

²⁷ Zolnai 1923. 84.

²⁸ Sótér 1938. 258.

²⁹ Eckhardt 1938. 7.

³⁰ y. s. 1938. 391.

³¹ Eckhardt 1938. 7.

³² Uo. 82.

Sőt a Roland-ének a szerzőnél egy olyan állandó motívum, amely az öntudaton túl a népjellem milyenségét és minőségét is megteremti. Ebben a relációban kell megemlíteni, hogy a gesztában a szerző szerint a frank-francia a kereszténységgel szinonim és a keresztény imperialista gondolatok origója.³³

„Mikor tehát a nagy francia hősköltemény, a Roland-ének szellemét akarjuk megragadni, ne feledjük el, hogy költőjét nem a partikuláris francia, hanem az egyetemes frank nemzeti öntudat hevítette. Sőt a költemény megírásának gondolatát is az adta frank harci becsületre, a frank nemzeti hírnévre feltékeny Tuoldusnak, hogy Nagy Károly pireneusi vereségének eszményi átköltésével a frank győzhetetlenségen esett csorbát kiköszörölje. [...] Roland a kereszténység és a frank-francia becsület vértanúja, Nagy Károly pedig a verhetetlen hadvezér, ki a Roncevauxba helyezett katasztrófa után visszatér, hogy bosszút álljon a szaracén seregen, melyet a költő a történelmi forrás baszkjaiból varázsolt elő.”³⁴

Sőt, a Roland-ének a továbbiakban is sarkalatos részét képezi a szintézisnek, hiszen a szerző ezzel magyarázza a hazaszeretetet³⁵ és az irodalomban megnyilvánuló sajátosságokat.³⁶ A Roland-ének a szerző szerint hivatkozási alapot jelent a későbbi korokban is, hiszen Bossuet, aki a Napkirály történetfilozófusa volt, saját korára applikálta a gesztát.³⁷

A középkori szövegen túl a fent említett Bossuet és Joseph de Maistre neve érdemel említést. Ők ketten Eckhardt meglátása szerint a legújabb kor katolikus írógenerációjának előkészítői,³⁸ erős szakrális meggyőződéssel. Sőt, utóbbi szerző, aki a forradalom korának és a restauráció időszakának filozófusa,³⁹ Eckhardtra bizonyíthatóan hatással volt. Egyfelől a francia szerzőtől interpretálja a prozelitizmus fogalmát,⁴⁰ valamint számos helyen átveszi a forradalomelemzését, amelyben visszatér a fent említett hivatástudat: „De a forradalom nagy eszmévaltozása nem tudta teljesen kiirtani a katolikus fogalmazású francia hivatáseszmet. Joseph de Maistre vonatkozásában a régi gondolatok új színekben jelennek meg, de Maistre azt állítja, hogy a forradalom nem más, mint a Sátán és Isten küzdelme.”⁴¹

Nincs itt tér, hogy kimutassam minden korban a nemzeti öntudat konstans elemeit, de meglátásom szerint a következő jelszavak jól mutatják a szellem örök jegyeit. A középkorban a szellem „*Vivat qui diligit Francos Christus*” formájában öltött formát, míg a napóleoni érában a „*Dieu protége la France*” volt a hívószó. A későbbiekben pedig a küldetés tudat a *Liberté, Égalité, Fraternité* szüzséjében szerveződik.⁴²

Ha visszatérünk a szellem-történet nagy német reprezentánsára, aki kimondja, hogy az ember csak a történelemből érthető meg, és origójának az embert jelöli ki, akkor nyilvánvaló, hogy az ő narrációjában az ember olyan szellemi-lelki egység, amely révén a korok lelkének keresése helyezhető kilátásba.⁴³ Ezzel a célkitűzéssel bír Eckhardt szintézise, ahol a francia eszmét és szellemet a francia öntudat első meglététől kezdve interpretálta saját koráig.

³³ Eckhardt 1931. 5–7.

³⁴ Eckhardt 1938. 14–15.

³⁵ Uo. 116.

³⁶ Uo. 174.

³⁷ Uo. 49.

³⁸ Eckhardt 1931. 23.

³⁹ Eckhardt 1938. 53.

⁴⁰ Uo. 82.

⁴¹ Uo. 53.

⁴² Eckhardt 1938. 44.

⁴³ Hanák 1993. 95.

Pontosabban ez úgy jelenik meg, hogy a szerző, először a nemzeti öntudat fejlődését, tehát a nemzeti szellem középpontjának, organizáló elvének alkatát vizsgálja a gall és frank hagyatékból máig, majd a két legjellemzőbb francia vonás, a társas szellem és a racionalizmus köré rendezve elemzi a nemzeti szellem többi mozzanatát.⁴⁴

A francia szellem azokra a kérdésekre válaszol, amelyek a faji ösztönök egybeforrását és a történeti fejlődés eredményeit is taglalják. Mint írja Eckhardt: „*Az igazsághoz azok járnak közel, kik a nemzeti szellemben nemcsak az átörökölt faji ösztönök állandó szintézisét keresik, hanem a történelmi fejlődés eredményét.*”⁴⁵ Ilyen értelemben megjelenik a francia a gloire népeként, amely a gall hagyaték közlékenységében, a robbanó akaratban és a szabadságra vágyódásban teljesedik ki. Ezekhez az entitásokhoz társul a forradalom után a szabadságeszme és az erkölcs, a patriotizmus.⁴⁶

A fenti karakterológia gazdag irodalmi háttérismereteken nyugszik, hiszen ez ad lehetőséget arra, hogy a francia művelődésben a latin humanitás eszményét és a keresztény természetjog érvényesülését bizonyítsa.⁴⁷ Eckhardt végigvezet a könyvében tehát a francia nemzeti öntudat alapjait képező frank-gall hagyatékon, és szemléltető módon mutatja be a küldetési eszmét a korról, annak uralkodó, de mozgásban lévő jegyei szerint, idézem: „[...] *a francia szellem nemcsak faji lelki alkat, hanem sokszor társadalomtörténeti fejlődés eredménye, e fejlődés során egyes vonások erősebben kidomborodnak, mások egészen eltűnnek.*”⁴⁸ „*Ezen karakterológián kívül a haladás megjelenik a francia ember életforma-változásain, az udvari embertől jutunk el a modern polgárig, aki a társas szellem miliőjében él.*”⁴⁹

A mű zárlatában a francia irodalomtörténet és a közép-európai magyar kultúrkép találkozásáról olvashatunk, akárcsak a szintézis egyik előzményében, *A francia forradalom eszméi Magyarországon* című kötetben. Ennek legfőbb tanulsága Eckhardt szerint, hogy a magyar történelemben a legmélyebb nyomot a francia nép kettős missziója hagyta, „*vagyis a történelmi hivatás mögött rejlő prozelitizmus, mely előbb a római kereszténység, utóbb a szabadság és haladás apostolává avatta a francia népet.*”⁵⁰

Miskolczy Ambrus kutatásai kimutatták azokat a külföldi szerzőket, akik egyértelmű hatást gyakoroltak Eckhardt Sándorra, különös tekintettel *A francia szellem* vonatkozásában. Közülük talán a legfontosabb Ernst-Robert Curtius, akihez a génie-eszme köthető. Itt meg kell jegyezni, hogy Curtius neve nem ismeretlen a korabeli magyar nyilvánosság előtt, hiszen 1926-ban Szerb Antal és Kecskeméti György fordította le híres tanulmánykötetét, amely *Az új Franciaország irodalmi úttörői* címet viseli. Magáról a kötetről pedig elsőként Eckhardt írt ismertetést,⁵¹ így egyáltalán nem kizárható a szellemi párhuzam. Ugyanakkor Eckhardt esetében „több” párbeszéddel is számolhatunk. Szintén Miskolczy Ambrus helyezi⁵² kilátásba Eckhardt Sándor és Zolnai Béla párbeszédét, amelyet kivetít az életrajzra és az életműre. A párhuzam alapja Miskolczy interpretációjában, hogy Zolnai

⁴⁴ Joó 1938. 532.

⁴⁵ Eckhardt 1938. 6.

⁴⁶ Elek 1939. 376–377.

⁴⁷ Uo. 377.

⁴⁸ Eckhardt 1938. 6.

⁴⁹ Szabó 1938. 530.

⁵⁰ Eckhardt 1938. 268–269.

⁵¹ Eckhardt 1926.

⁵² A Zolnai Béla és Eckhardt Sándor közötti „intellektuális” kapcsolattal Miskolczy Ambrus a *Szellem és nemzet*, illetve *A múlt megszelídítése* c. monográfiájában foglalkozott. Előbbit Erős Vilmos a Zolnai–Eckhardt párbeszéd miatt bírálta egy tanulmányában. Ld. Miskolczy 2001.; Miskolczy 2014.

Béla „*A francia szellemben aláhúzásokat végzett Eckhardt számára és ezeket lapszéli jegyzetekkel látta el. Az aláhúzások és jegyzetek pedig olyan világnézeti és mentalitásbeli szempontokat sejtnek, amelyek egy szellemi párhuzam meglétét feltételezik.*”⁵³ Ha feltételezhető ez a párhuzam, ha nem, az biztos, hogy Zolnai Béla nagy hatást gyakorolt Eckhardtra, de elsősorban más vonatkozásban, nevezetesen *Az összehasonlító irodalomtörténet mai állásáról* c. munkájával.⁵⁴

A francia szellem, mint írtam, 1938-ban jelent meg, de legalább ennyire fontos a következő év is, hiszen ekkor jelent meg Szekfű Gyula szerkesztésében a *Mi a magyar?* című tanulmánykötet, amelyben Eckhardt a magyarság külföldi arcképének megfestésére vállalkozott. Ugyan nincs most tér a kötetet és a tanulmányt interpretálni, de Eckhardt Sándor számára meglátásom szerint egyértelmű, hogy mi a magyar, ki a magyar, valamint, hogy milyen a magyar. Ezeket a kérdéseket viszont már egy másik írásomban kívánom vizsgálni.

⁵³ Miskolczi 2001. 48.

⁵⁴ Ebben a tanulmányában a szerző egy polemizáló kapcsolatot fogalmazott meg, miszerint a magyar összehasonlító irodalomtörténet alapvetően a francia összehasonlító irodalomtörténet és a német szellemtörténet (*Geistesgeschichte*) kettős hatását mutatja. Ld. Zolnai 1923. 70–83.

Zoltán Paál

The Triple Ideology of Sándor Eckhardt's Synthesis in the Context of Intellectual History

It can rightly be said that the synthesis entitled "The French Spirit" represents the greatest achievement of historian Sándor Eckhardt's work, and is also a representative expression in Hungarian intellectual history. In close relation, the study examines various stages of synthesis creation, emphasizing the different manifestations of the intellect within the context of historiographical trends.

Thus, we are analysing the triple ideology within which, according to the author, the French nation progressed from the Song of Roland to the 20th century.

Források

- MTAKK Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye. Kéziratok, hagyatékok.
Ms 4158/276–278. Eckhardt Sándor egyetemi előadásai
Ms 5982/119. Eötvös Collégiummal foglalkozó tervezett könyv anyaga
- OSZK Országos Széchényi Könyvtár
Fond 7/423. Eckhardt Sándor 1939-69
Fond 1/878. 8314. Balogh József levele Eckhardt Sándorhoz

Szakirodalom

- Dilthey 1974. Wilhelm Dilthey: A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban: Tanulmányok. Bp., 1974.
- Eckhardt 1926. Eckhardt Sándor: E. R. Curtius: Az új Franciaország irodalmi úttörői. In: Napkelet, 4. (1926) 2. sz. 366–369.
- Eckhardt 1931. Eckhardt Sándor: A francia nemzet missziós hite és a francia irodalom. Bp., 1931.
- Eckhardt 1938. Eckhardt Sándor: A francia szellem. Bp., 1938.
- Elek 1939. Elek Oszkár: A francia szellem. In: Budapesti Szemle (1939) 252. kötet, 736. sz. 376–379.
- Emlékkülés 1990. Emlékkülés Eckhardt Sándor születésének 100. évfordulója alkalmából (1990. december 7., Budapest) In: Filológiai Közönlöny, 38. (1992) 1–2. sz. 64–91.
- Erős 2002. Erős Vilmos: A magyar szellemtörténet. In: Aetas, 17. (2002) 2–3. sz. 294–297.
- Erős 2004. Erős Vilmos: Látomás és indulat a székfűlőgiában (Válasz Miskolczi Ambrusnak). In: Aetas, 19. (2004) 3–4. sz. 312–321.
- Erős 2008. Erős Vilmos: A szellemtörténet. In: Valóság, 51. (2008) 5. sz. 20–35.
- Erős 2015. Erős Vilmos: Modern historiográfia: Az újkori történetírás egy története. Bp., 2015.
- H. Lukács 1971. H. Lukács Borbála: Szellemtörténet és irodalomtudomány. Vázlatok a Minerva köréből. Bp., 1971.
- Hanák 1993. Hanák Tibor: Az elfelejtett reneszánsz: A magyar filozófiai gondolkodás a század első felében. Bp., 1993.

- Imre 2011. Imre László: A magyar szellemtörténet válaszfútjai, feltételei és következményei: Barta János pályája és a szellemtörténet. Pécs, 2011.
- Imre 2013. Imre László: Szellemtörténet és nemzeti önszemlélet. Bp., 2013.
- Joó 1938. Joó Tibor: Eckhardt Sándor. A francia szellem. In: Protestáns Szemle, 47. (1938) 9–10. sz. 531–532.
- Kornis 1912. Kornis Gyula: Dilthey történetelmélete. In: Történeti Szemle, 1. (1912) 4. sz. 481–527.
- Lánczi 1998. Lánczi András: Álomhüvelyezés. A magyar szellemtudományok a két világháború között. In: Világosság, 39. (1998) 3. sz. 27–47.
- Miskolczi 2001. Miskolczi Ambrus: Szellem és nemzet. Babits Mihály, Eckhardt Sándor, Szekfű Gyula és Zolnai Béla világról. Bp., 2001.
- Miskolczi 2014. Miskolczi Ambrus: A múlt megszélidítése. Eszmetörténet és historiográfia határán. Bp., 2014.
- Poszler 1973. Poszler György: Szerb Antal. Bp., 1973.
- Revel 1998. Jacques Revel: Idegen tükörben. Eckhardt Sándor ma. In: BUKSZ, 10. (1998) 1. sz. 77–81.
- Romsics 2005. Romsics Ignác: Kultúra, művelődés, szórakozás. In: Uő.: Magyarország története a 20. században. Bp., 2005.
- Romsics 2011. Romsics Ignác: Clio bővületében. Magyar történetírás a 19–20. században nemzetközi kitekintéssel. Bp., 2011.
- Sahin-Tóth 2001. Péter, Sahin-Tóth: Rencontres intellectuelles franco-hongroises, Regards croisés sur l'histoire et la littérature. Bp., 2001.
- Sőtér 1938. Sőtér István: A francia szellem. Eckhardt Sándor könyve. In: Magyar Szemle, 12. (1938) 5–8. sz. 258–265.
- Szabó 1938. Szabó István: Eckhardt Sándor: A francia szellem. In: Erdélyi Helikon, 11. (1938) 1. sz. 530–531.
- Vajda 1962. Vajda Mihály György: A magyar összehasonlító irodalomtudomány történetének vázlatja. In: Világirodalmi figyelő, 8. (1962) 3. sz. 325–373.
- y. s. 1938. y. s.: Eckhardt Sándor: A francia szellem. In: Pannonhalmi Szemle, 13. (1938) 5. sz. 391–392.
- Zolnai 1923. Zolnai Béla: Az összehasonlító irodalomtörténet mai állásáról. In: Minerva, 2. (1923) 1–5. sz. 70–84.